N 6

Сьогодні виповнюється 100 років від дня народження Остапа Вишні

Остап Вишня і Полтавщина

ІМ'Я ОСТАПА ВИШНІ — Павла Михайловича Губенка — видатного українського гумориста й сатирика, тісно пов'язане з Полтавою й багатьма містами і селами області.

Насамперед треба сказати, що Павло Михайлович родом з містечка Груні, а як точніше, то з хутора Чечви поблизу Груні Зіньківського повіту. Про це він писав так: «Десь отам, на Полтавщині, син лебединського сапожника Михайло Кіндратович Губенко, солдат, що приїхав у Груні, до поміщиці фон Рот, був у неї за прикажчика, оженився в Груні з молодою дівчиною Параскою Олександрівною Балашенко». І далі — в тому ж властивому йому іронічному тоні він повідомляє: батьки за 25 років спільного життя народили 17 дітей, серед них і його, Павлушу. Жили дуже бідно: «Злидні - злиденці! Коли батько помер — господи! — та їсти не було чого!».

Отак пройшло його дитинство. Потім закінчив Зіньківську міську двокласну школу в 1903 році, отримавши свідоцтво, яке давало йому право бути поштово - телеграфним чиновником 14-го розряду. Перші свої твори він підписував псевдонімом, узятим від назви містечка, — Павло Грунський.

Навіюючись далі, живучи й працюючи в інших місцях, Павло Михайлович ніколи не забував Полтавщини. Він часто приїжджав сюди й завжди відгукувався про рідний край найтеплішими словами, бо все тут йому подобалося, викликало гордість і любомудру усмішку: «Нас, українців, господь виліпив з тієї глини, з якої тепер ув'Опішному гончарі тих книжків, що їм у хвоста свістять, липлять...».

У дорожніх нотатках «Харків — Київ» (1924 рік) він пише: «Полтава зеленими кучерями тріпнула. Он на горі!.. Ну, як ото лялька! Пишна, така пишна та тиха, така слухняна... Хороша Полтава! І люди на Полтавщині хороші! Не люди, а просто тобі земляки...».

Приємне враження на нього справив і Кременчук, про що він записав у одноіменному нарисі «Хороше місто. Культурне місто. Люди хороші». Йому хочеться читачам пояснити історію назви цього міста, і він передає народний переказ про те, що колись на цім місці жив рибалка «Кремінь, який збудував невеличкий хутірець та й прозвав його Кременчуком. А історики, мовляв, пояснюють по-іншому: назва пішла від татарського слова кременчик, що означає будувати, закладати місцевість. Застка ця, зазначає автор, належить до 80-х років 17-го століття.

Знаменний і той факт, що перша збірка його творів «Лицем до селян» вийшла на матеріалах, зібраних і написаних автором у Кобельнянському краї, куди влітку 1925 року він приїжджав відпочивати разом з дружиною Варварою Олексіївною. За свідченням Д. М. Біляєва, який у 20-і роки працював у Мануйлівці вчителем, з написаного Остапом Вишнею того літа немає жодного твору вигаданого, взятого не з життя.

На особливу увагу заслуговує оповідання «Ярмарок», яке давно стало хрестоматійним. Воно написане під враженням відвіданого автором ярмарку в Гоптві, Омельнику та в інших селах, Полтавським ярмаркам, до речі кажучи, взагалі, пощастило: їх описали Гоголь і Горький. Чудово це вдалося Остапу Вишні. Літературознавець Леонід Новиченко влучно сказав: «Не знаю речі, кращої за «Ярмарок», бо тут він розкрив дар, колоритний, сексіон, напрочуд живих голосів та інтонацій, дивів характеру, домальовав верхнього тону — не вам, ну, ви усмішка автора, безмежно закоханого в цю багатолику народну масу, в це кипіння життя».

Окремо слід згадати про ліричний етюд «Псьол», уміщений у цій же збірці. Як колись Максим Горький в оповіданні «Ярмарок у Гоптві» створив гімн нашому Пелу, так постарався це зробити й Остап Вишня, відшукавши найточніші слова - образи для його опису: «Лагідна яка річка Псьол! Отак сядеш над нею, і погладити хочеться, який ти, мовляв, хороший... Такий він тихий, такий він плохий, такий увесь м'який якийсь. І вода в нім лагідна, і прозора вся, чиста, свіжа, холодна... Тече Псьол. Тече, на сонці виблискує, землю поїть, ліси годує і око радує. Хай тече...».

Не можна втриматися, щоб не процитувати місце з усмішки: «Ге, до чого лишем слід повернутися», яку він написав 1925 року в Мануйлівці, спостерігаючи за жіночою роботою. Саме на полтавській землі Остап Вишня іронічно-мудро відмітив, що «жіноча робота так само не тяжка... Жінки — це люди в спідницях і платках. Вони варять... Ото встала, корову видоїла, свиней нагодувала, дітей нагодувала, покопала, пополола, на поле збігала — і гулять собі. Рано вони тільки дуже встають. То спеціально для того, щоб схід сонця зустрічати, бо дуже такий він гарний, тут. Повітря ясне, холодочок такий приємний, роса сліпьми дрібненькими на травичці на шовковій... Ну, як тут спатимеш?! Вони й встають. І так щодня...».

Ці слова незабутнього Остапа Вишні про невтомних у праці полтавок аж надто актуально звучать і зараз, хоч написані вони понад 60 років тому.

Бував Остап Вишня не раз у Полтаві і на Полтавщині одразу ж після Великої Вітчизняної війни. «Полтава Красуня Полтава. Шлях іде поза Полтавою, але серце у вас завмирає, коли ви подумаєте, скільки ще в Полтаві незакопаних ран, заповнених їй фашистськими головорізами... Полтава зруйнована страшенно. Олбудують, розуміється, та, жаль, уже такої Полтави не буде».

Ось він записує у своєму щоденнику: «Був у Полтаві. Святкували 150-ліття «Енеїди». Як полтавчани любять Котляревського, не пишаються з того, що він їхній, полтавський! Слава народові, що так уміє оберігати славу, традиції, все! Яке благородство!».

Якось Остап Вишня подивився в Полтавському обласному театрі імені М. В. Гоголя «Наталку Полтавку» І. П. Котляревського. Він був у захопленні від спектаклю. «За своє життя я бачив багато «Наталок». Я бачив Заньковецьку, Садовського, Саксаганського, Затиркевичу, Борисоглебську, Ліщенку, Загорського, Мар'яненка, Чигорського, Юру, Романицького, Крушельницького, Гріжа. Бачив... Я, мабуть, усіх бачив. А от такого возного, як у Полтаві Золотаренко, я не бачив. Скільки благородства, скільки любові до возного! Золотаренко грав з пошаною до великого твору Котляревського. І виграв! Скільки ж їх нас есть, отаких Золотаренків, у нашого народу! Ой-ж ми бачили! Сяєнці, як постатистим, як любов до «Наталки», за кожність є неаб'ім. А раз є кожність, то й єсть усе!».

Дуже полюбився йому Полтавщина. І. Зодчий, П. Красевич, пейзажі. Навіть просто проїжджаючи полтавськими дорогами, він пильно вдивлявся довкруг, любувався усім, що йому потрапляло на очі. І про все це потім написав він у дорожніх нотатках «Київ — Харків»: «Червень. Ясно-сліпучий гарячий день. Полтавський степ. Обабіч понад трасою красуються жита, пнуться в стрілку озимі пшениці, зелениться й зелено - жовтавими килимами стеляться ярина... Буйно цвіте і пахом своїм вам аж голову задурманює біля акація. Цілі ліси понад дорогою цвітом, мов сметаною облиті, бузинці».

Ось він з любов'ю спостерігає, як на полтавських луках косять сіно косарі, як «на буряках іде шаровка, прорівка, тракторна обробка міжрядь. Буряковиння цвіте, мов білими маками, білесенькими хусткам дівчат та молодиць. Часто часто у вікно нашої машини вривається дівоча пісня, з жайворонковим дзвоном переплетена».

Милують його зір «жовте латаття та білі водяні лілеї по річечках і ріках», «табуни гусей та качок з каченятами, яких він бачить «на зелених лугових килимах понад річками, понад ставками».

Та найбільше письменника радують «повнісінькі колгоспні дитячі салки чудесних наших дітонок». А в неділю їх повно біля хат у вишневих садках, на колодах, і він не втримується й витує шевченківські рядки: «У нашім раю на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитяточком малим».

У його дорожніх нотатках ми зустрічаємо любовно зарисовану природу наших містечок і сіл — Пирятина, Великої Кручі, Хорола, Мар'янівки, Подола, Решетилівки, інших населених пунктів. Читаємо: «А ось уже й Абазівка. В Абазівці нова кам'яна чайна і хороший, теж кам'яний сільмаг. У чайній чистенько, привітна буфетниця. Це вже Полтавський район. Абазівка не винна в тому, що голота Полтавської районної споживспілки української мови не знає. Вивіска гласить: «Чайная Полтавского райпотребсоюза». А прислухаєшся по-балачок — говорять по-українському. І сама буфетниця запитувала привітно:

— Чи вам попоїсти, чи вам попоїти?

Більше сорока років, як написані ці слова Остапом Вишнею, а як вони звучать актуально й зараз! Ще коли зауважував він, що земляки не шанують своєї рідної мови!

Зауваження земляки не зважають. Письменникові милувалися полтавською природою: «Ідеш на шляху перекажуйте річку з чудною назвою Полузерье, а за Полузер'ям — гора. І хтось, спасибі йому, таку ж чудесну алею із сріблястих тополь обабіч шляху на тій горі посадив: Тополі вже височенькі. Чудова зелена вулиця».

Відчувається, що полтавська земля для Остапа Вишні була як квітучий сад, шедевр краси, справжній храм — приміщ. наївності й моральної наснаги. Він за життя своє переконливо проспівав величальну пісню Полтавщині. І ми, земляки письменника, горді в того, що природа, люди нашого краю надихали талановитого сьогодняшнього на створення його безсмертних дорогоцінних творів, які збагачують нашу національну культуру.

Олексій КОВАЛЕНКО.
м. Полтава.

Отак і пишу

Де береться матеріал для сатиричних - гумористичних творів? Радянські письменники, сатирики та гумористи здебільшого тиняються біля сатиричних та гумористичних журналів — «Перця», «Крокодила» та інших, що видаються по братніх радянських республіках. Працюють вони по редакціях газет та журналів. Редакційна пошта завжди дає такого матеріалу скільки завгодно.

Але, розуміється, найкраще бачити життя на власні очі, вивчати його, бути серед народу, отож найкорисніші завжди бувають поїздки в колгосп, радгосп, на фабрики, заводи, шахти і т. д. і т. п. Сатирикам та гумористам це ще потрібніше, ніж комусь іншому.

Письменникова зброя — мова, слово. Веселу гумореску, фейлетона, гостру сатиру не можна написати спокійною, холодною, хай навіть найлітературнішою мовою.

У сатирика та гумориста мова має бути жива, гостра, дотепна, наближена до мови, якою розмовляє народ.

Отож і доводиться прислухатися, записувати, знайомитися з фольклорними матеріалами і т. д. і т. п.

Це для нас і необхідне, і обов'язкове, без цього веселої усмішки не напишеш.

Мені довелося повоювати зброєю сміху в боротьбі за давнього народу капельмайстерами, прибиранцями українсько - німецькими націоналістами.

Вся ця наволоч після війни кублилася по всіляких схронах у західних областях — Радянської України. Все це вихорашці всіляких гестапо та інших гадючих гнізд із своєю розбійницькою специфікою, жаргоном, побутом, вчинками і т. д.

Розуміється, що, сидячи в Києві, не вивчив всього цього матеріалу на місці, мені трудно було б щось про них уїдливе написати. Треба, значить, було їздити в західні області, знайомитися з обстановкою кайнової роботи ворогів, говорити з місцевими людьми, що докладніше знати роботу цих запроданців, доводилося говорити і з самими «героями» темної ночі та густої хащі.

Наслідком тільки цього й могла вийти моя книжечка «Самостійна дірка».

Не було б моїх «Ленінград і ленінградці», якби я не побував у Ленінграді, наслідком поїздки в Запоріжжя з'явилися мої «Запорожці»; всі мої «мисливські усмішки» — результат багатолітніх мандрівок з рушницею.

Треба вам сказати, що і в «мисливських усмішках» нічого вигаданого нема: це все власні спостереження, все це було побачено, почуто, пережито.

Розуміється, все оброблено з мого погляду.

В кабінеті наш брат не висидить.

Остап ВИШНЯ.

Уміє в праці й відпочити за виданням Вишні.